

De cirkel

De cirkel

Litteraire roman

Nele Vandenberghe

eerste druk, maart 2021

uitgeverij: bravenewbooks.nl

cover: schilderij "Reikend"

door Nele Vandenberghe

ISBN 978 94 643 5075 3

Dit boek is fictief. Enige gelijkenis met levende personen berust op puur toeval.

Hoofdstuk 1: verhaal van Pari, Afghaanse vrouw

Alleen Aziz, de jongste, trekt zich helemaal niets van hun nieuwsgierige blikken aan. Als een wildebras huppelt en springt hij tussen de bergen dozen door.

Handenwringend kijk ik toe... als hij maar geen verkeerde beweging maakt... en valt... en een keel opzet. Dat zou onmiddellijk een verkeerde indruk wekken. Ik wil een goede start met de burenen.

Een vriendelijk uitziende vrouw lijkt me te willen helpen. Ze praat tegen me; ik begrijp eigenlijk niets van wat ze zegt, maar aan de hoogte van haar stem en de uitdrukking op haar gezicht, merk ik dat ze dingen wil weten.

Mensen verschillen weinig van elkaar, waar je je ook bevindt. Het is de taal die een wig slaat. Ik neem me voor zo vlug mogelijk Nederlands te leren. Als dat maar lukt. In wiskunde ben ik altijd een kei geweest, maar talen, dat is andere koek. Voor mij is er nog geen pad uitgestippeld waar ik op rozen zal kunnen zitten.

Ik glimlachte breeduit om mijn verlegenheid te verbergen. Enigszins onwennig en onzeker lopen we ons huis binnen. Een doorsnee Afghaans gezin met drie kleine kinderen. Het is hartje zomer, de zon schijnt en het licht is hel. Een blauwdruk van het land dat we achter ons gelaten hadden. Ik verlang ik echter naar de avond, naar de duisternis die alle kleuren en gezichten wat grijzer maakt, alsof dit me kan helpen structuur aan te brengen in ons nieuwe leven.

Dit huis lijkt beklemmend voor mij; leeg en hol, met twee verdiepingen, de deuren te dicht, de ramen te groot... In ons land woonden burenen bij en tussen elkaar, deuren als open gaten, met een lange doek ervoor, kleine vensters zonder glas, die de hitte afweerden, muren van leem, platte daken

waarop we sliepen als het te warm werd binnen.
Het lijkt eeuwen geleden.

Ver van mij, teruggetrokken in zichzelf, staat Taleb, mijn man. Hij kijkt me dromerig aan. Voor hem zal het nog moeilijker worden dan voor mij... hij zal de kostwinner worden, althans in het begin... hij zal heel vlug het Nederlands moeten leren om zich te kunnen handhaven, om werk te vinden. In Afghanistan oefende hij het beroep van ingenieur uit, maar zijn diploma telt hier niet, nergens in Europa, dus moet hij ofwel zijn studies van nul af herbeginnen wat niet mogelijk is met een gezin, ofwel zal hij een eenvoudig baantje moeten zoeken, minimaal betaald maar voldoende om zijn gezin te kunnen onderhouden. Ik draai me om en begin de eerste doos te verslepen.

Eindelijk.

De weinige dingen hebben hun plaatsje gevonden, behalve de wanorde in mijn hoofd. Die vindt vooralsnog geen uitweg. Er blijven zoveel vragen hangen, zoveel onopgeloste problemen. Kinderen passen zich gemakkelijker aan, ze piekeren minder, althans dat denk en hoop ik toch.

Taleb is vanmorgen naar het integratiekantoor vertrokken. Oef, ik dacht dat hij eeuwig rond mij zou blijven hangen. Zijn onzekerheid irriteert me een beetje en tegelijk geeft het me een schuldgevoel. Taleb is een goede man, een attente echtgenoot, die me alle ruimte geeft die ik nodig heb. Zijn gezelschap is iets waar ik altijd naar uitkijk of verlang. Maar nu moet hij in actie komen. Dringend. En kan ik verder doen wat nodig lijkt voor mij en de kinderen.

De eenzaamheid komt me vandaag dus goed uit. Nu heb ik de tijd om mijn gedachten op een rijtje te zetten. Eerst en vooral moet ik winkels zien te vinden, of marktjes. Niet te duur, ons hulppakket is net voldoende om er een week van te leven, en waar ik enkele vertrouwde gerechten kan

krijgen, zoals rijst, couscous, kruiden, kip... Ik zal het iemand moeten vragen, maar wie en hoe?

In het vluchtelingenkamp konden we, met een beetje geluk, Afghaanse lekkernijen voor een prikje kopen; iedereen hielp mekaar, we deelden, ruilden en konden zo de schaarste in het kamp overbruggen.

Nu hebben we nog geen geld. Hopelijk vindt Taleb vlug werk en zal dit voldoende zijn om geen honger te lijden.

Ik neem de kinderen mee op mijn zoektocht naar eten. Ze mogen van mij niets oppakken, aan niets ruiken. De mensen zouden dit niet vanzelfsprekend vinden. Ik wil geen afkeuring zien op hun gezichten.

Het ijs begint te dooien.

Aanvankelijk reageerden de buren nauwelijks op mijn hoofdknikken of mijn glimlach. Nu hoor ik steevast uitdrukkingen als 'skoan were eh', 'oe goat met de kinders?'... Het Nederlands is beremoeilijk. Mijn tong heeft er moeite mee de klanken die ik hoor precies na te zeggen. Er zijn zoveel variaties, zoveel verschillen. Weinig melodie. Een aardige jonge vrouw uit de buurt, Yentl, heeft me spontaan aangeboden om de basis van het Nederlands aan te leren! Ik ben er haar echt dankbaar voor. Gelukkig zullen mijn lessen beperkt worden tot één taal, niet tot de vele dialecten die hier blijkbaar floreren.

Hoe ik ook mijn best doe, het gaat langzaam. Dagenlang zit ik te oefenen op de 'r', de zachte 'g' enz... Het einde is bijlange nog niet in zicht. Wat voel ik me dom.

Zal mijn lerares geduld genoeg kunnen opbrengen?

Misschien denkt ze dat mensen uit Afghanistan traag van begrip zijn.

Taleb volgt elke dag Nederlandse les in een school op wandelafstand.

Hij maakt vlugger vooruitgang dan ik, gelukkig maar. Na een tijd zal hij een examen moeten afleggen en dan zal men werk

zoeken voor hem.

In die tussentijd helpt de overheid ons net genoeg om te kunnen leven, maar, eerlijk gezegd, ik eet niet graag uit iemands hand, het lijkt alsof we bedelaars zijn en profiteren. Ik kijk uit naar de tijd waarin we onszelf kunnen beredderen. Voorlopig draai ik dus elke cent om die ik in mijn handen krijg.

Gisteren gingen de kinderen voor het eerst naar school. Aziz naar de eerste en Abder naar de derde kleuterklas, Fatima, de oudste, naar het eerste leerjaar. Alleen Fatima zorgde voor problemen. Ze weigerde om tussen de andere kinderen te gaan zitten, wilde haar schoenen niet aan, krijste als de juf haar aanraakte. Niet verwonderlijk voor mij. De kleintjes staan er niet bij stil, maar Fatima is ouder en veel volwassener dan velen van haar leeftijd. Ze beseft wat er gebeurt. Alles lijkt dus vreemd voor haar, de witte mensen, de bankjes, de kleren, de juffrouw... in het kamp zaten veel kinderen maar de meeste waren van dezelfde origine als Fatima, de schooltjes piepklein en armoedig, alle kinderen dicht op elkaar, één boekje of schriftje delend, letters en tekeningen op een houten balk van het gebinte, stof overal... Een totaal andere wereld. En hoe kan je dit uitleggen aan een kind...het waarom, het hoe...vluchten kon niet meer.

Haar woede en tranen trokken scherpe lijntjes in mijn hart. Ik kan slechts hopen dat alles in orde komt.

Hun geest is nog jong, veerkrachtig en in staat om zonder al te veel kleerscheuren nieuwe indrukken op te slorpen en te verteren. Het begin is moeilijk, zeker voor de oudste, die al een luikje met herinneringen heeft over ons leven. Maar ze heeft een watervlugge geest en een koppigheid die hindernissen kan overwinnen. Dat heeft ze vroeger al meer dan eens bewezen.

Waar ik het meest bang voor ben, dat is spot of pesterijen die hun kleine leventjes kunnen kapotmaken en havenen.

Blanke christenen, zo noem ik de mensen hier, al zie ik dat ze niet meer naar de kerk gaan, denken dat wij, vreemde, niet-blanke vrouwen en meisjes, in alles onze echtgenoten en vaders terwille moeten zijn. Dat dit doorgegeven wordt door onze tantes en moeders. Dat we gelaten zijn.

Die bewering is niet helemaal correct. We respecteren onze echtgenoten, ouders, vaders, moeders, maar vervullen niet al hun wensen. Allah is trots op de vrouw, beschermt haar en geeft haar aanzien. Zelfs in Afghanistan, een land geteisterd door onafgebroken oorlogen. Slechts in de gebieden waar de taliban heerst, wordt de vrouw geminacht, geterroriseerd en onderdrukt.

Het kamp heeft Taleb wel veranderd. Het was een onzekere tijd, chaotisch, met veel ontberingen. De hitte in de zomer was moordend, terwijl de winters ijskoud konden zijn. Mijn zachtaardige man werd er agressiever, egoïstischer.

Temidden van ruzies tussen vrouwen, vecht-en zuippartijen bij mannen, moest hij zich staande houden en voor ons zorgen.

We zaten opgesloten in een relatief kleine omheinde plaats, die krioelde van allerlei nationaliteiten en culturen. Een mengkroes van verschillen. Allen wachtend op een teken van verlossing. Veel mannen waren op het einde van de dag haast niet meer nuchter te krijgen. Ze zopen, gokten, maakten ruzie, vielen de vrouwen lastig.

Ik was zo blij toen het nieuws kwam dat we op transport mochten. Waar naartoe, wisten we niet in het begin. Het werd België. En Taleb kreeg zijn zelfvertrouwen terug.

Taleb heeft een job!

Graffiti verwijderen van de treinstellen... iets wat elke ongeschoolde arbeider kan doen, maar dat deert Taleb niet. Eindelijk kan hij zelf voor zijn gezin zorgen. Ik ben zo blij, met hem.

Vandaag heb ik het dan maar aangedurfd om een extraatje te

kopen: een klein televisietje. De kinderen zullen er heel blij mee zijn. Zij zijn de enigen van de school die nog geen teevee hebben en dus over allerhande dingen niet kunnen meepraten. Nu moeten ze niet meer in alles voor de anderen onderdoen.

Een oudere man, in een grijs pak, met een kruisje opzij, is ermee naar ons huis gekomen. Hij was zo vriendelijk en sprak traag en netjes, zodat ik hem goed kon begrijpen. Hij gaf me niet de indruk dat ik een arme, onwetende sukkel was.

Ik kon slechts een schamele som in zijn handen drukken, maar hij waardeerde het.

Iedere maand probeer ik wat geld opzij te zetten voor ons gezin. Het is mijn taak te beheren. Taleb schikt zich, met liefde. Hij vertrouwt me volkomen en weet dat het mijn grootste zorg is om het huishouden draaiende te houden. Mijn lerares Nederlands heeft me ook de weg naar de bank gewezen. Daar heb ik een kleine rekening geopend. Niet te geloven.

Waar wij woonden, een dorpje ten oosten van Kaboel, was er geen bank...waren er geen winkels. De vrouwen en kinderen verhandelden waren zoals zelfgekweekte groenten, geplukt fruit enz... op het centrale marktplein. Er werd geruild of betaald met vodjes cash geld. We waren gelukkig, wisten van niets anders.

Tot de bommen opdoken, en we de hele tijd moesten schuilen, hoog in de bergen, in grotten of provisoire tenten. Onze moeders kropen dicht bij hun kinderen aan, vertelden fluisterend verhalen over dat we niet bang hoefden te zijn, dat vader de wilde dieren zou afschrikken, dat vader iedereen zou beschermen.

Onze huizen waren ruïnes geworden. Het had geen zin om de muren te herstellen, de bommen en drones kwamen elke dag. Het werd steeds gevaarlijker, en één voor één verdwenen de mensen uit het dorp. Sommigen vluchtten naar andere

delen van het land, waar er minder geschoten werd, waar het dus wat veiliger was, anderen -waaronder wijzelf- slaagden erin de grens over te steken ondanks de sterk bewaakte overgangen. Uiteindelijk, na weken, bereikten we via smokkelroutes en veel geluk Turkije.

Het kostte ons ons hele spaargeld, maar we waren bij de gelukkigen, dachten we.

Dit land nam, naar horen zeggen, vluchtelingen op. De waarheid bleek ietwat anders te zijn, we mochten het land niet echt in en men plaatste ons, voorlopig, in een vluchtelingenkamp dichtbij de grens. We ondergingen en wachtten.

Die tijden zijn voorbij. We eindigden in Europa, meer bepaald in het kleine landje België. Een hele aanpassing voor ons, maar een uitdaging in de letterlijke zin van het woord.

Kleren koop ik hier zo weinig mogelijk. Wat ik heb, verstel ik geregeld en nu en dan geven mensen me afgedragen stukken van henzelf en dan kies ik er de mooiste uit.

Elke dag eten we rijst, met slechts een klein beetje vlees, meestal kip, want lam of schaap zijn hier heel duur, en veel groenten, bijvoorbeeld tomaten, komkommers, uien, wortelen. Het moestuintje achter ons huis komt uitstekend van pas. Ik kan er mijn hart in ophalen. Het herinnert me aan thuis. En het is goedkoop.

Fatima kwam gisteren thuis met het verhaal dat ze met de klas een heel groot en hoog gebouw bezocht hadden. Aan de buitenkant zag het er nogal dreigend uit, zei ze, maar binnen was het heel mooi. Vooraan stonden bloemen en beelden.

Ook de muren waren rijkelijk versierd.

Een man, gekleed in een lange witte jurk, sprak tot de kinderen, spreidde zijn armen en rolde met zijn ogen. Toen was Fatima wat bang geworden.

Ze begreep het allemaal niet zo goed en dacht dat de man

boos op hen was en hen wilde straffen voor ongehoorzaamheid of kattekwaad. De woorden 'Jezus' en 'God' werden steeds weer herhaald.

Ik herken die namen.

Tijdens de enkele Franse lessen die ik volgde in het vluchtelingenkamp, maakten we kennis met andere, vreemde godsdiensten.

God, zo vertelde onze leraar, was het opperwezen bij de christenen net zoals Allah bij de moslims was. Hij had een zoon, Jezus, die hij naar de aarde stuurde om de mensen liefde en verdraagzaamheid aan te leren. Een profeet, zoals Mohamed. Jezus werd vermoord maar als een goede geest blijft hij voortbestaan en kan hij zijn werk voortzetten. Dit vertelde ik Fatima en legde haar uit dat de man een priester was, een soort van imam.

Het tolt in mijn hoofd. Zoveel onrecht, zoveel kwaad. Waarom geen inzicht? De wereld is niet van ons, wij reizen slechts mee.

Termen als liefde, vrede, verdraagzaamheid waren ver te zoeken op onze tocht naar hier. En overal in de wereld, niet alleen in ons thuisland, heersen er oorlogen, is er geweld en haat.

Migranten krijgen dikwijls extra pijn te verduren, argwaan in het land waar ze aankomen, wantrouwen, alsof ze voor hun plezier het moederland ontvlucht zijn.

Ook wij krijgen geregeld te maken met vijandige blikken of opmerkingen. Dat doet pijn. Waarom? Wat hebben wij hen misdaan? Wat weten al die anderen over ons leven, onze gaven en fouten, ons geluk en verdriet? Waarom bekijken ze de islam zo verkeerd? Waarom verbinden ze ons automatisch aan terreur?

De moslims worden evenzo geterroriseerd door mensen die verkeerdelijk het woord islam in de mond nemen om macht uit te oefenen.

Maar zo zit de islam niet in elkaar.

Waarom begrijpt men dit niet? Wij zijn armoe, oorlog en honger ontvlucht om terecht te komen in een wereld met onstilbare geldhonger. Wij zijn geweld ontvlucht om hier soms absurde onverdraagzaamheid te vinden. Hoe kunnen ze oordelen over ons leven, een leven dat ze zelf niet hebben geleid?

Weemoed overvalt me. Niets is vanzelfsprekend. Als de kinderen maar gespaard worden...

Het werk van Taleb is zwaar. Elke week een andere ploeg: de namiddagploeg van 13u tot 21u, de ochtendploeg van 4u tot 12u, de nachtploeg van 21u tot 5u. Zijn handen bloeden van het wrijven en schuren. Hij is zo moe. Ik probeer de kinderen stil te houden terwijl hij slaapt, maar dat lukt niet altijd. Zijn eetlust vermindert. Ik ben bang dat hij ziek zal worden. Wat dan? Kunnen we een dokter betalen? Zal hij dan zijn job kwijtraken?

Ik blijf erover piekeren. De onrust knaagt aan mijn hart. Hoe moet het verder met ons, met de kinderen? Hoe zal hij dit volhouden?

Als ingenieur in Afghanistan werkte Taleb altijd overdag, hij maakte tekeningen en ontwerpen voor machines, kwam thuis in de vooravond en toen hadden we de tijd voor elkaar. Dat is er nu niet meer.

Hij werkt zich uit de naad voor ons, maar hijzelf, als man en vader, is er niet meer.

Zijn humeur is slecht geworden. Hij is vlug geprikkeld en nu hebben we soms woorden over de minste kleinigheden. Het stemt me verdrietig. Zijn stem klinkt dan als agaat, scherp en snijdend, hoeks en haaks, bits en nijdig. Onmacht, moedeloosheid. Het is zijn schuld niet, dat niet, maar het maakt ons bestaan niet gelukkiger. De lach is verdwenen uit ons huis. De wereld op zijn kop.

Mijn gedachten vangen de stilte en duwen die uit elkaar. Een bol korstig verdriet puilt uit.

Het kussen likt mijn tranen weg... Taleb... heb jij mij verlaten?

Fatima brengt vandaag een vriendinnetje mee naar huis. Even voel ik me geneigd om als een bang kind naar boven te rennen en me daar ergens te verstoppen. Belachelijk van me. Zo erg kan dat nu toch niet zijn. Mensen ontvangen, gastvrouw zijn, dat was een pure gewoonte, althans in Afghanistan. Buurvrouwen, kennissen, vrienden kwamen en gingen, kregen thee en zoetigheden of aten met ons mee, aan de lage tafel, gevuld met allerlei kommetjes lekker eten. Iedereen vertelde, luisterde, lachte. Dat waren mooie tijden. Wat houdt me tegen om hier hetzelfde te doen? Bovendien komt er maar één gaste, een klein meisje. Met groeiend enthousiasme ga ik aan de slag, trek kastjes open, begin met potten te rammelen... alsof er een legioen eters op komst zijn.

Tajine staat op het programma. Daarna koekjes zoals ik ze altijd maak op het Suikerfeest.

Opeens begint Fatima te huilen. Haar maatje zal het niet leuk vinden met een moeder die de hele tijd in de weer is in de keuken. En ze zal het eten waarschijnlijk helemaal niet lekker vinden en daarover vertellen op school. Ik moet me onzichtbaar maken en hen gewoon laten spelen.

Het begint me te duizelen. Wat is er gebeurd? Ben ik niet goed genoeg meer?

De schaduw van jasmijn haalt me in... de schaarse bloemen in ons dorp, stoffig, omringd door kale, lage bergtoppen, grijze en bruine tinten doorheen een decor van geel en zand... mijn stappen zijn loom en traag, rekken zich uit als luchtballonnen in de wind. De groene bedsprei wacht op mij, een tussenpoos van rust, in een houten tijd.

Na een tijdje, als mijn verbijstering wat over is, waag ik me toch naar beneden.

Het vriendinnetje van Fatima heet Tine, een lief, opgewekt en babbelziek meisje, dat het bijlange niet erg vindt dat ik op de proppen kom.

Ze amuseren zich kostelijk, die twee, spelen in onze kleine, wat verwilderde tuin, het beetje gras dat zich uitspreidt naast de moestuin.

Ze kwebbelen zoals alleen meisjes dat kunnen. Ik sta er versteld van hoe goed mijn dochter zich al kan uitdrukken in de Nederlandse taal! Zal ze onze taal even vlug vergeten, vraag ik me af?

Ik heb er lang over getwijfeld welke taal ik de kinderen thuis zou laten spreken. Uiteindelijk koos ik voor het Nederlands. Ze begrijpen wel de gesprekken tussen Taleb en mezelf. Op die manier vergeten ze onze moedertaal niet. Ik weet niet of we ooit terug zullen kunnen keren naar Afghanistan, waar mijn ouders nog wonen. Taleb heeft zijn ouders verloren in een schietpartij in zijn dorp.

We woonden dicht bij elkaar, mijn man en ik, kenden elkaar reeds uit onze jeugd. Onze liefde bloeide vanzelf, zonder tussenkomst van anderen. Taleb heeft drie zussen en twee broers. Ik heb twee zussen en vijf broers. Maar wat er van hen terecht is gekomen, weten we nu niet meer. Sinds onze vlucht is het contact verbroken. Zijn ze ook gevlucht? Leven ze nog? Zitten ze vast in een vluchtelingenkamp?

Yentl, mijn lerares, heeft beloofd dat ze dit zal proberen na te trekken. Geen makkelijke opgave. Afghanistan blijft een oorlogsgebied, haast onbereikbaar voor derden.

Wij hebben geen mobiele telefoon, te duur en wat dan nog, de zendmasten in ons land zijn allang neergehaald. De tijd zal uitmaken wat er nog komt.

Een brief schrijven is ook al geen optie. De post werkt niet, en mijn ouders kunnen niet lezen. Het maakt me treurig daaraan te denken. Wat mis ik hen! Mijn kinderen zullen hun grootouders nooit echt kennen.

Een verdeelde wereld is opgedoken.

Ik zet koele thee en haal een koekjestrommel boven die ik gekregen heb van een buurvrouw. Fatima en Tine eten de trommel helemaal leeg. Van binnen ben ik daar een beetje boos om. In onze cultuur is het niet beleefd om alles op te eten. Er moet altijd iets overblijven. Voor een ander. Maar ik neem het hen niet kwalijk. Hier is er genoeg eten. Toch zal ik dit toch eens uitleggen aan Fatima. Vanavond. Beleefdheid en mate moeten in ere gehouden worden, zelfs als er geen schaarste is.

De laatste tijd houdt Aziz, mijn jongste, niet op met hoesten. Mijn vrees voor tuberculose duikt weer op. In Afghanistan overleden veel mensen aan die ziekte en nog meer mensen stierven daardoor in het kamp in Turkije. Morgen haal ik de dokter.

De dokter is geweest. Een lange, rechte man, met zwart haar en een snor. Hij keek onze kamer rond. Daar was hij vlug klaar mee, want veel opzienbarends staat er niet. Ik vind dit eigenlijk wel praktisch. De vrouwen in België moeten zoveel schoonmaken in hun huizen. De dokter beluisterde de longen van Aziz en ongevraagd die van mij en de andere kinderen. Taleb was op zijn werk. Alles was perfect in orde, zei hij. Aziz had alleen een verkoudheid. Toch ben ik nog niet erg gerust. In ons dorpje thuis waren geen dokters, alleen genezers, die bijna altijd goed werk leverden. Ze werkten met zalven, kruiden, dranken. Niet met pilletjes. Als iemand erg ziek werd, dan moest hij overgebracht worden naar de stad Kaboel, een lange rit omdat de wegen bar slecht waren.

Aziz moet eenmaal per dag een pilletje nemen en een druppel in zijn neus doen. Met die behandeling ben ik helemaal niet vertrouwd. Komt het goed? Hoe weet de dokter dat het geen